

بررسی تأثیر حق بیمه دریافتی شرکت‌های بیمه بر میزان سرمایه‌گذاری آنها در بازار مالی (با تأکید بر بیمه عمر)

عبدالله مولایی^۱

چکیده

همان‌طور که می‌دانیم شرکت‌های بیمه با دریافت مبالغی تحت عنوان حق بیمه، خسارت‌های احتمالی خاصی را تعهد می‌کنند. از آنجا که بین دریافت مبالغ حق بیمه و پرداخت خسارت احتمالی وقفه طولانی وجود دارد، این وجوه در شرکت به صورت راکد باقی نمی‌ماند و در بخش‌های مختلفی سرمایه‌گذاری می‌شوند. بنابراین توجه به بخش سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه و عوامل موثر بر آن از عوامل مهم و مؤثر در صنعت بیمه می‌باشد. این مقاله به بررسی ارتباط حق بیمه عاید شده شرکت‌های بیمه و سرمایه‌گذاری آنها در بازار مالی می‌پردازد و اثر هر کدام از دو رشته حق بیمه زندگی و حق بیمه غیرزندگی را بر سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه در بازار مالی مورد بررسی قرار می‌دهد.

واژگان کلیدی

حق بیمه، ذخایر فنی بیمه‌ای، حق بیمه عاید شده، سرمایه‌گذاری، بازار مالی

۱. این مقاله با استفاده از یافته‌های پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده در رشته حسابداری در دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی نوشته شده است.

مقدمه

رشد و توسعه صنعت بیمه و فعالیت‌های بیمه‌گری در کشور به طور طبیعی تابعی است از رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور، به‌گونه‌ای که هر چه بر میزان توسعه فعالیت‌های اقتصادی در کشور افزوده شود، بر گسترش فعالیت‌های بیمه‌ای نیز افزوده می‌شود. در ابتدا حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی اندک و اهمیت این موضوع نیز کم بود اما به تدریج با گسترش حجم فعالیت‌های بیمه‌ای و میزان سرمایه و وجوه شرکت‌های بیمه، اهمیت حضور این شرکت‌ها در بازار سرمایه برای کل جامعه و برای خود شرکت‌های بیمه به‌عنوان یک مقوله مدیریتی افزایش بیشتری یافت. امروزه با وجود شرکت‌های بیمه‌ای بزرگ که هر یک به میزان قابل ملاحظه‌ای سرمایه دارند و در هر سال حجم بالایی حق بیمه دریافت می‌کنند، اهمیت سرمایه‌گذاری وجوه و حضور در بازار مالی بسیار زیاد شده و مدیران بیشتر شرکت‌های بیمه را به توجه بیشتر به این مقوله وادار کرده است. امروزه بیش از صدها میلیارد ریال توسط شرکت‌های بیمه تنها در بورس اوراق بهادار سرمایه‌گذاری شده است. بنابراین حضور پررنگ شرکت‌های بیمه در بازار مالی وجود دارد. اما باید توجه داشت که آیا این حضور با میزان حق بیمه دریافتی در رابطه است، یعنی آیا هر چه بر میزان حق بیمه‌های دریافتی شرکت‌های بیمه اضافه شده بر میزان حضور آنها در بازار مالی نیز افزوده شده است؟

امروزه در سطح بین‌المللی و در بازار بیمه بین‌المللی و نیز در بازار سرمایه جهانی اهمیت رشته‌های بیمه‌ای یکسان نیست. بیمه‌های عمر به دلیل ماهیت بلند مدت و سرمایه‌ای که دارند در مقایسه با بیمه‌های اموال و مسئولیت از اهمیت بیشتری در بازار سرمایه برخوردارند. به نظر می‌رسد که در کشور ما نیز به تدریج چنین امری در حال پدیدار شدن است، به گونه‌ای که در آینده حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی به مراتب بسیار بیشتر از میزان فعلی خواهد بود و بدون تردید این حضور تا حدود

زیادی بر اثر رشد حق بیمه‌ها، به ویژه در بیمه‌های زندگی، خواهد بود. این مقاله به موضوع تأثیر حق بیمه‌ها در مشارکت شرکت‌های بیمه در بازار سرمایه در کشور می‌پردازد.

طرح موضوع

شرکت‌های بیمه نقش مهم و تعیین کننده‌ای در بازار مالی دارند. منابع مالی موجود نزد شرکت‌های بیمه قدرت سرمایه‌گذاری بالایی را به این شرکت‌ها می‌دهد. زمان در فرایند کاری یک شرکت بیمه از نظر گردش مالی بسیار جالب توجه است و ما را به درک بیشتر علت قدرتمند بودن شرکت‌های بیمه از نظر مالی قادر می‌سازد. با صدور بیمه‌نامه و قبول تعهد جبران خسارت احتمالی بیمه‌گذار، بیمه‌گر حق بیمه‌ای را که براساس اصول فنی ویژه‌ای محاسبه شده است دریافت می‌دارد. از آنجا که خسارت پرداختی احتمالی خواهد بود و براساس محاسبات آماری میزان خسارت پرداختی در رشته‌های بیمه‌ای قابل برآورد است، شرکت بیمه می‌تواند با استفاده مطلوب از تأخیر زمانی میان دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت احتمالی، به سرمایه‌گذاری وجوهی که در اختیار دارد پرداخته و با کسب بازدهی مناسب از محل وجوه سرمایه‌گذاری شده، قدرت رقابتی و کارایی خود را افزایش دهد. بنابراین می‌بینیم که ماهیت کار بیمه‌ای به‌گونه‌ای است که بیمه‌گران همواره وجوه بالایی را در اختیار دارند و قادرند این وجوه را در بازارهای مختلف سرمایه‌گذاری نمایند. اما از آنجا که سرمایه‌گذاری این وجوه می‌تواند با ریسک همراه باشد و ریسک عاملی است که ممکن است سبب شود در شرایط بحران مالی و یا در شرایطی که وضعیت اقتصادی جامعه متلاطم است شرکت بیمه نتواند بازدهی لازم را کسب نماید و این امر به ورشکستگی و یا عدم توانایی شرکت در پرداخت خسارت بیمه‌گذاران منتهی شود، معمولاً براساس قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری وجوه شرکت‌های بیمه، محدودیت‌هایی برای سرمایه‌گذاری

این وجوه اعمال می‌شود. برای مثال، برابر قوانین شرکت بیمه بایستی درصد مشخصی از وجوه در اختیار خود را صرف خرید اوراق بهادار یا درجهٔ ریسک‌های مختلف نظیر سهام و یا اوراق قرضه نماید و در سرمایه‌گذاری برای این منظور نمی‌تواند از میزان تعیین شده توسط قانون خارج شود.

در کشور ما براساس قوانین موجود شرکت‌های بیمه بایستی ذخایر جداگانه‌ای، تحت عنوان ذخایر ریاضی و ذخایر فنی برای رشته‌های بیمه زندگی و غیر زندگی نگهداری نمایند و مجازند این وجوه را در سپرده بانکی، اوراق مشارکت دولتی و خصوصی، سهام، طرح‌های ساختمانی (خرید اموال منقول و غیرمنقول) و اعطای تسهیلات سرمایه‌گذاری نمایند.

اهمیت حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی به اندازه‌ای است که وزیر محترم اقتصاد و دارایی در بخشنامه‌ای ۱۸ ماده‌ای شرکت‌های بیمه را موظف به حضور قوی‌تر در بازار سرمایه نمود و اعلام کرد که آنها بایستی میزان حضور خود را در بازار بورس افزایش دهند.

بدون تردید میزان حق بیمهٔ دریافتی شرکت‌های بیمه، از آنجا که اصلی‌ترین منبع ورود منابع مالی به داخل یک شرکت بیمه در تشکیل ذخایر فنی و ریاضی است، بر میزان سرمایه‌گذاری این شرکت‌ها تأثیر قابل ملاحظه‌ای خواهد داشت. به عبارت دیگر هر چه میزان فعالیت یک شرکت بیمه بیشتر و به طبع آن میزان حق بیمه‌های دریافتی آن شرکت بیشتر باشد، آن شرکت قدرت مالی بیشتری برای سرمایه‌گذاری خواهد داشت. اما آیا واقعاً در عمل چنین است؟

با توجه به این مطالب روشن است که نقش تعیین‌کنندهٔ شرکت‌های بیمه در بازار مالی منافع زیادی را می‌تواند نصیب بیمه‌گذاران و جامعه نماید. اما می‌دانیم که برای حضور درست در بازار سرمایه و استفاده بهینه از منابع مالی مدیران و مسئولان سازمان‌های بیمه‌ای باید اطلاعات لازم را در اختیار داشته باشند و تمامی جوانب

سرمایه‌گذاری این شرکت‌ها را از ابعاد مختلف بشناسند تا با اخذ تصمیم‌های درست و هدایت منابع به سوی سرمایه‌گذاری مناسب، بیشترین سود را نصیب شرکت‌های بیمه، بیمه‌گذاران و جامعه نمایند. حال با بیان این مطالب این سوال‌ها به ذهن می‌رسد که آیا با افزایش میزان حق بیمه دریافتی، میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه افزایش یافته است و یا این که این دو متغیر مستقل از یکدیگر عمل می‌کنند؟ سوال دیگری که در واقع مسئله اصلی تحقیق حاضر نیز هست، اینست که آیا میزان تأثیر حق بیمه‌های دریافتی شرکت‌های بیمه در رشته‌های بیمه‌ای مختلف یکسان است؟ به نظر می‌رسد که با توجه به ماهیت متفاوت برخی رشته‌های بیمه‌ای، به ویژه ماهیت بلندمدت بیمه‌های زندگی، رشد میزان حق بیمه دریافتی در این رشته تأثیر بیشتری بر میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه داشته باشد. آیا در شرکت‌های بیمه فعلی، این چنین است؟

بنابراین در مجموع باید بگوییم که بررسی میزان حق بیمه دریافتی شرکت‌های بیمه در رشته‌های مختلف بیمه‌ای، به ویژه بیمه‌های زندگی و غیرزندگی، و تأثیر آن با میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه، چه به صورت کلی و چه به صورت سرمایه‌گذاری در بازار مالی، موضوع تحقیق حاضر است که می‌خواهد پاسخ مناسبی را به سوال‌های مطرح شده ارائه دهد. همچنین علت اصلی انتخاب این تحقیق بررسی تأثیر حق بیمه عاید شده دریافتی شرکت‌های بیمه بر میزان سرمایه‌گذاری آنها در بازار مالی است. امروزه بر کسی پوشیده نیست که رشد و توسعه اقتصادی کشور با افزایش سرمایه‌گذاری مولد در آن جامعه رابطه مستقیم و محکمی دارد. این موضوع در کشوری مانند ایران با ویژگی‌های خاص خود، نظیر فراهم آوردن ظرفیت اشتغال و مدیریت درست سرمایه‌گذاری‌ها نه تنها به ارائه خدمات بیمه‌ای با نرخ‌های پایین‌تر منجر می‌شود، بلکه موجبات ارتقای کیفی خدمات بیمه‌ای را نیز فراهم می‌کند.

کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی، خصوصی‌سازی و مهار تورم بسیار مهم است. در واقع مؤسسات بیمه می‌توانند به عنوان منابع اصلی تأمین مالی در بازار

سرمایه درآیند. بنابراین انتخاب طرح‌های سرمایه‌گذاری و شناخت ارتباط سرمایه‌گذاری این شرکت‌ها با عوامل مختلف کار پیچیده‌ای است، بنابراین در مجموع اهداف این مقاله به صورت زیر مطرح می‌شوند:

- شناخت بهتر از مکانیزم ارتباط میان حق بیمه‌های دریافتی در شرکت‌های بیمه و سرمایه‌گذاری‌های این شرکت‌ها.
 - امکان مقایسه میان رشته‌های مختلف بیمه‌ای (بیمه‌های زندگی و غیرزندگی) از نظر حق بیمه دریافتی و سرمایه‌گذاری.
 - شناخت میزان تأثیر (افزایش یا کاهش) حق بیمه دریافتی شرکت‌های بیمه بر میزان سرمایه‌گذاری این شرکت‌ها به شیوه‌ای عملی، منظم و سیستماتیک.
- برای توجیه بیشتر مطلب به بیان مفاهیم سرمایه‌گذاری و اهمیت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های بیمه می‌پردازیم:

۱. مفهوم سرمایه‌گذاری و بازدهی

واحدهای تجاری به منظور تولید و فروش کالا و ارائه خدمات در انواع مختلف دارایی‌ها، نظیر دارایی‌های پولی (وجوه نقد، حساب‌ها و اسناد دریافتی) دارایی‌های مولد مشهود (ماشین‌آلات و تجهیزات و زمین) و دارایی‌های نامشهود (حق اختراع، حق امتیاز، علائم تجاری و سرقفلی) سرمایه‌گذاری می‌کنند.

اگر چه برای سرمایه‌گذاری در سهام و اوراق قرضه دلایل بسیاری وجود دارد اما انگیزه اصلی سرمایه‌گذاری افزایش درآمد است. بنابراین یک واحد سرمایه‌گذاری ممکن است درآمد خود را مستقیماً از طریق دریافت سود سهام یا سود تضمین شده سرمایه‌گذاری یا از طریق افزایش قیمت بازار سهام و اوراق قرضه‌ها و به طور غیر مستقیم از طریق ایجاد و تحکیم روابط مناسب عملیاتی با سایر واحدهای تجاری به منظور بهبود نتایج عملیات خود افزایش دهد.

سرمایه‌گذاری عبارت از افزایش در موجودی سرمایه طی زمان است. موجودی سرمایه نوعی دارایی است که واحد سرمایه‌گذار برای افزایش ثروت خود از طریق بازده (بهره، حق امتیاز، سود سهام یا اجاره)، بالا رفتن ارزش سرمایه یا دیگر بازده‌های انتظاری نگهداری می‌کند.

ارزش متعارف یک دارایی مبلغی است که به ازای آن خریدار و فروشنده آگاه و مایل می‌توانند یک قلم دارایی را در معامله‌ای بی‌شبهه مبادله کنند. در حالی که ارزش بازار یک دارایی مبلغی است که می‌توان از فروش سرمایه‌گذاری در یک بازار فعال (بورس) به دست آورد. ضمن آن که قابل داد و ستد بودن یک دارایی به آن معنا است که بازار فعالی (بورس) وجود دارد که از طریق آن می‌توان به ارزش بازار یا نشانه‌های دیگری که محاسبه ارزش بازار را امکان‌پذیر سازد دست یافت.

۲. بازارهای مالی و انواع آن

بازارهای مالی عمدتاً به مجموعه‌ای از ابزارهای مالی نظیر اوراق سهام، قرضه، سپرده‌های دیداری و ... نهادهای مالی همچون بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بورس اوراق بهادار و ... و بازارهای مالی مانند بازار پول و بازار سرمایه، اطلاق می‌شود که نقش مهم و محوری در تجهیز منابع پس‌اندازی، هدایت این منابع به سمت فعالیت‌های مولد سرمایه‌گذاری و تخصیص بهینه منابع مالی و سرمایه‌ای دارند.

بازارهای مالی به دو نوع بازار مالی کوتاه مدت و بازهای مالی بلندمدت تقسیم می‌شوند. بازار کوتاه مدت یا بازار پول که عمدتاً مطالبات کوتاه مدت کمتر از یکسال را برای تأمین و اصلاح وضع نقدینگی و سرمایه در گردش بنگاه‌های اقتصادی عرضه می‌کند، شامل نهادهای بانکی و غیر بانکی است. بازار مالی بلندمدت یا به عبارت بهتر بازار سرمایه معمولاً اسناد بلند مدت با سررسید بیش از یکسال را عرضه و تقاضا

می‌کند و متشکل از نهادهای مالی نظیر بانک‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های بیمه، صندوق‌های بازنشستگی، بورس اوراق بهادار و ... می‌باشد.

بنابراین دو بازار پول و سرمایه مکمل یکدیگرند و به اتفاق به تجهیز منابع مالی، هدایت و تخصیص آنها بین نیازهای کوتاه‌مدت و بلندمدت فعالیت‌های اقتصادی می‌پردازند. با وجود این که دو بازار پول و سرمایه مکمل همدیگرند اما به موجب ماهیت فعالیت‌های تولیدی، که عمدتاً زمان بر هستند، نقش بازار سرمایه در تجهیز و انتقال منابع مالی به فعالیت‌های سرمایه‌گذاری بسیار حیاتی‌تر و مهم‌تر از بازار پول است. حجم فعالیت و نقش بازار سرمایه به مراتب گسترده‌تر و قابل ملاحظه‌تر از حجم فعالیت و نقش بازار پول می‌باشد. این موضوع در کشورهای در حال توسعه که از بازهای مالی توسعه یافته محروم هستند و دولت عمدتاً نقش غالب را در فعالیت‌های اقتصادی دارد برعکس بوده و بازار پول و نظام بانکی نقش غالب را در بازارهای مالی دارند. به نظر می‌رسد که این موضوع پیامدها و تبعات منفی بسیاری در تجهیز منابع پس‌اندازی و تخصیص آن بین فعالیت‌های تولیدی و در نتیجه فرآیند رشد و توسعه اقتصادی این کشورها ایجاد کرده است و شاید یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه یافتگی اندک این کشورها را بتوان همین توسعه نیافتگی بازارهای مالی و تمرکز فعالیت‌های مالی در بازار پول دانست.

۳. اهمیت فعالیت‌های سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه

صنعت بیمه به عنوان یکی از زیر بخش‌های اقتصادی از مقررات حاکم بر بخش خدمات تبعیت می‌کند و با فراهم کردن تسهیلات لازم، تداوم فعالیت در دیگر بخش‌ها را آسان می‌سازد. به نظر می‌رسد با توجه به اهمیت سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه، در برنامه‌ریزی‌های کلان توسعه اقتصادی - اجتماعی، به ویژه در بخش توسعه

صنعت بیمه، می‌بایست موضوع فراهم ساختن زمینه‌های مناسب برای سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه در اولویت قرار گیرد.

در حال حاضر علاوه بر مشکلات زمینه‌ای سرمایه‌گذاری، این حوزه از فعالیت شرکت‌های بیمه با مسائل زیر روبه‌رو هستند:

۱. محدودیت‌های مقرراتی که در بعضی موارد قابل تسهیل است.

۲. فقدان برنامه مشخص در امر سرمایه‌گذاری

۳. محدودیت فرصت‌های سرمایه‌گذاری

۴. مشکلات و محدودیت‌های خاص بازار سرمایه

۵. بحران‌ها و چالش‌های اقتصادی

۶. کمبود تخصص‌های مربوطه.

به دنبال اجازه تأسیس شرکت‌های بیمه غیر دولتی و جلب مشارکت عمومی، صنعت بیمه کشور فصل نوینی از حیات خود را تجربه می‌کند و به این ترتیب ساختارهای صنعت بیمه دچار تحول اساسی خواهد شد. به نظر می‌رسد افزایش توان بیمه‌گری و توسعه بازار رقابتی، آینده موفقیت آمیزی را پیش روی صنعت بیمه قرار داده است. امید است هم‌زمان با این تغییرها، مسئله سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه، که به حق یکی از فعالیت‌های اساسی صنعت بیمه است، نیز بیش از پیش مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اقتصاد کشور قرار گیرد.

نقش صنعت بیمه به عنوان یک نهاد مالی در بازار سرمایه

به دلیل نقش حساس و تعیین‌کننده شرکت‌های بیمه در بازارهای مالی، به ویژه در بازار سرمایه، همچنین به دلیل این که موضوع اصلی این پژوهش بررسی نقش شرکت‌های بیمه در بازار سرمایه است. در این بخش به صورت مستقل به ارائه مطالبی درباره چگونگی مشارکت شرکت‌های بیمه در بازار سرمایه پرداخته می‌شود.

شرکت‌های بیمه با دریافت مبالغی تحت عنوان حق بیمه، پرداخت خسارت‌های احتمالی خاصی را در آینده تعهد می‌نمایند. از آنجا که وقوع خسارت‌ها اولاً با احتمال مواجه است و ثانیاً مربوط به زمان آینده می‌شود، وقفه زمانی قابل ملاحظه‌ای بین دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت‌ها در صورت وقوع حوادث وجود دارد. این وقفه زمانی است که در حقیقت امکان سرمایه‌گذاری وجوه انباشته شده را فراهم می‌کند. به طور کلی فعالیت شرکت‌های بیمه را می‌توان به بیمه‌های زندگی و رشته‌های بیمه‌ای غیر زندگی تقسیم نمود. به دلیل طولانی‌تر بودن فاصله بین دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت در رشته‌های بیمه زندگی وجوه دریافتی از این رشته‌ها امکان سرمایه‌گذاری بیشتر و بلندمدت را فراهم می‌آورد. به همین خاطر سهم بسیار بالایی، حتی بیش از ۵۰ درصد، از فعالیت شرکت‌های بیمه در کشورهای توسعه یافته که بازار بیمه رقابتی و کارآمد دارند مربوط به رشته‌های زندگی است. این امر موجب مشارکت فعال و وسیع شرکت‌های بیمه در بازار سرمایه و تأمین وجوه برای سرمایه‌گذاری است. بیمه‌های زندگی و به ویژه بیمه عمر نه تنها آرامش خاطر بیمه‌گذاران را فراهم می‌آورند، بلکه موجب تشکیل سرمایه نیز می‌شوند. از آنجا که تنوع و گستردگی فعالیت‌های بیمه‌ای می‌تواند تمامی بخش‌های اقتصادی و کل جمعیت کشور را در برگیرد و به انباشت وجوه فراوانی منجر شود، می‌تواند در مجموعه فعالیت‌های اقتصادی علاوه بر تأمین امنیت، از کانال‌های مهم منابع قابل سرمایه‌گذاری و هدایت آن به سوی فعالیت‌های مولد اقتصادی مبدل شود.

نکته‌ای که در زمینه نقش صنعت بیمه در تجهیز منابع پس‌اندازی به عنوان یک نهاد مالی باید مورد توجه خاص و ویژه قرار گیرد این است که در کشورهای در حال توسعه با سطح درآمد سرانه پایین، به ویژه در دوره‌های سخت اقتصادی و تورم شدید، قدرت پس‌اندازی و تجهیز منابع سایر ابزارها و نهادهای مالی به شدت کاهش می‌یابد و پس‌انداز حاصل از فعالیت‌های بیمه‌ای به تنها کانال پس‌اندازی مردم مبدل می‌شود.

لیکن نقش این نهاد مالی در کشورهای در حال توسعه که عمدتاً سطح درآمد سرانه پایینی دارند، و با کمبود منابع پس‌اندازی برای سرمایه‌گذاری و رشد مواجه هستند و بحران‌های متعدد اقتصادی و تورم بالا از خصوصیات ویژه اقتصاد آنهاست، بیش از کشورهای توسعه یافته باید مورد توجه قرار گیرد.

علاوه بر مسئله استفاده بهینه از منابع و ذخایر فنی شرکت‌های بیمه، انگیزه کسب درآمد به منظور توسعه فعالیت‌های بیمه‌ای و مقابله با خسارت‌های کلان احتمالی نیز ایجاب می‌کند که مدیریت شرکت‌های بیمه در زمینه به کارگیری و استفاده هر چه بیشتر از وجوه مالی شرکت‌های بیمه تلاش نمایند.

بنابراین در اغلب کشورهای جهان شرکت‌های بیمه به منظور ایجاد پوشش کافی برای هزینه‌های خود، کسب درآمد و سودآوری بیشتر، رشد و توسعه فعالیت‌های بیمه‌ای و در نتیجه ارتقای کمی و کیفی خدمات خود، ارائه خدمات با قیمت نازل برای جذب هر چه بیشتر مشتریان و ... به عنوان یک نهاد مالی فعال در بازار سرمایه و فعالیت‌های سرمایه‌گذاری مشارکت می‌نمایند. به طوری که در برخی از کشورهای توسعه یافته نقش صنعت بیمه در بازار سرمایه و تجهیز منابع پس‌اندازی حتی از بازار بورس اوراق بهادار و نظام بانکی بیشتر است.

به عنوان مثال در کشور انگلیس، آمریکا و ژاپن به ترتیب حدود ۶۴ درصد، ۴۹ درصد و ۳۹ درصد پس‌انداز ملی حاصل توسعه صنعت بیمه است که به سوی زمینه‌های مختلف سرمایه‌گذاری هدایت می‌شوند.^۱ این نقش در صنایع پس‌اندازی بیشتر از نظام بانکی و بورس اوراق بهادار است. این تجربه‌ها به خوبی جایگاه صنعت بیمه را به عنوان یک نهاد مالی در تجهیز و هدایت منابع مالی به سوی فعالیت‌های سرمایه‌گذاری مولد و بلندمدت نشان می‌دهد. ترکیب دارایی‌های شرکت‌های بیمه در کشورهای

۱. بررسی تأثیر حق بیمه دریافتی شرکت‌های بیمه بر میزان سرمایه‌گذاری آنها در بازار مالی (با تأکید بر بیمه عمر)، نام نویسنده عبدالله مولایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

توسعه‌یافته نشان می‌دهد که شرکت‌های بیمه در این کشورها حدود ۸۰ درصد منابع مالی خود را به فعالیت‌های مختلف سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه اختصاص می‌دهند. سهم سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و سپرده‌های بانکی در ترکیب دارایی‌های شرکت بیمه پاکستانی (A.G.F) در سال ۱۹۸۹ به ترتیب ۷۲ درصد و ۲/۸ درصد بوده است. این ارقام برای شرکت بیمه توکیو ماربین در سال ۱۹۹۰ به ترتیب ۳۹ درصد و ۱۵/۶ درصد بوده است. نسبت سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و سپرده‌های بانکی در دارایی‌های شرکت بیمه اتکایی کره جنوبی در سال‌های ۱۹۹۳ و ۱۹۹۴ به ترتیب معادل ۶۶/۹ درصد و ۱۱/۶ درصد برای سال ۱۹۹۳ و ۶۸/۷ درصد و ۱۱ درصد برای سال ۱۹۹۴ بوده است. نسبت سرمایه‌گذاری به کل دارایی‌ها در گروه بیمه اتکایی کشور سوئیس که یکی از بزرگ‌ترین شرکت‌های بیمه اتکایی در جهان به شمار می‌رود در سال‌های ۱۹۹۳ و ۱۹۹۴ به ترتیب ۸۹/۳ درصد و ۸۰/۸ درصد بوده است. رقم موجودی نقد و سپرده بانکی در این شرکت در سال‌های مذکور به ترتیب ۲/۲ درصد و ۲/۵ درصد کل دارایی‌ها را تشکیل می‌داده است.

لذا می‌توان با تجهیز و هدایت منابع پس‌اندازی شرکت‌های بیمه به تحریک بازار سرمایه و رشد اقتصادی در کشور کمک کرد.

حق بیمه‌های دریافتی و میزان سرمایه‌گذاری مالی شرکت‌های بیمه

صورت‌های مالی و جداول آماری ارائه شده شرکت‌های بیمه ایران، آسیا، البرز و دانا و جداول نهایی مربوط به حق بیمه‌های دریافتی و سرمایه‌گذاری‌های مالی آنها در سال‌های مالی ۱۳۶۹ تا ۱۳۸۱^۱ به شرح زیر است:

۱. سالنامه‌های آماری بیمه مرکزی ایران در سال‌های گوناگون

(ارقام به میلیارد ریال)

جدول ۱. حق بیمه‌های دریافتی

شرکت	حق بیمه زندگی	حق بیمه غیرزندگی	جمع
ایران	۱۴۴۷	۱۲۹۲۲	۱۴۳۶۹
البرز	۱۲۹	۱۸۷۹	۲۰۰۸
آسیا	۴۱۷	۵۳۳۹	۵۷۵۶
دانا	۲۳۳	۲۶۳۹	۲۸۷۲
جمع			۲۵۰۰۵

(ارقام به میلیارد ریال)

جدول ۲. سرمایه‌گذاری‌های مالی

شرکت	
ایران	۱۹۳۷
البرز	۴۸۹
آسیا	۳۵۳
دانا	۹۴/۸
جمع	۲۸۷۴

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول تحقیق درباره ارتباط بین میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه در بازار مالی و حق بیمه دریافتی شرکت‌های بیمه است. پس از اجرای آزمون توزیع متغیرها، با استفاده از آزمون کالموگراف اسمیزنف و تعیین همبستگی دو متغیر وابسته (سرمایه‌گذاری مالی) و متغیر مستقل (مجموع حق بیمه دریافتی) از فرمول پیرسون و تحلیل آنالیز واریانس و اثبات رابطه خطی بین دو متغیر وابسته و مستقل، معادله رگرسیون مدل به شرح زیر حاصل شد:

ضرایب معادله رگرسیون

ضریب ثابت مجموع حق بیمه دریافتی	ضریب استاندارد شده		ضریب استاندارد شده	t	سطح معنی‌دار
	B	خطای معیار ضریب	BETA		
	۱۶۰۳۱	۶۴۰۳		۲/۵۴	۰/۰۱۶
	۰/۰۷۷	۰/۰۰۷	۰/۸۴۲	۱۰/۹۳۴	۰/۰۰۰

چون سطح معنی‌دار از ۰/۰۵ کوچک‌تر است، بنابراین پیش‌بینی متغیر مستقل معنی‌دار است و معادله رگرسیون برای پیش‌بینی سرمایه‌گذاری به شرح زیر است:

$$y = a + \beta x$$

y = سرمایه‌گذاری مالی (متغیر وابسته)

x = حق بیمه عاید شده (متغیر مستقل)

a = عرض از مبدأ مدل

β = ضریب زاویه مدل

و با استفاده از جدول فوق و معادله رگرسیون داریم:

$16031 + (0.77 \times \text{حق بیمه دریافتی}) =$ پیش‌بینی سرمایه‌گذاری مالی

$$t = (49) = 10.934$$

$$P = 0.000$$

براساس این فرض وقتی حق بیمه دریافتی افزایش یابد، سرمایه‌گذاری مالی هم افزایش می‌یابد و همبستگی بین حق بیمه دریافتی و افزایش سرمایه‌گذاری مالی ۰/۸۴۲ است و تقریباً ۷۱ درصد از تغییرات سرمایه‌گذاری مالی از طریق ارتباط خطی با حق بیمه دریافتی محاسبه شده است.

بنابراین میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه در بازار مالی تابع مجموع حق بیمه دریافتی این شرکت‌هاست.

فرض دوم پژوهش درباره ارتباط حق بیمه‌های عاید شده دریافتی (زندگی و غیرزندگی) شرکت‌های بیمه و سرمایه‌گذاری مالی این شرکت‌ها می‌باشد.

ضرایب معادله رگرسیون

	ضریب استاندارد شده		ضریب استاندارد شده	t	سطح معنی‌دار
	B	خطای معیار ضریب	BETA		
ضریب ثابت	۱۷/۹۷۶	۶۳۴۹		۲/۸۳۶	۰/۰۰۷
متغیر مستقل بیمه غیر زندگی	۰/۰۷۷	۰/۰۰۷	۰/۸۴۲	۱۰/۹۳۴	۰/۰۰۰
متغیر مستقل بیمه زندگی	۰/۵۸۵	۰/۲۰۴	۰/۶۶۳	۲/۸۷۶	۰/۰۰۶

چون سطح معنی‌داری از ۰/۰۵ کوچک‌تر است، بنابراین نتیجه این است که متغیر مستقل بیمه زندگی به صورت معنی‌دار متغیر وابسته را پیش‌بینی می‌نماید و معادله رگرسیون مدل به شرح زیر است:

$$y = a + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2$$

y = سرمایه‌گذاری مالی (متغیر وابسته)

x_1 = حق بیمه زندگی (متغیر مستقل)

x_2 = حق بیمه غیرزندگی (متغیر مستقل)

a = عرض از مبدا مدل

β_1 = ضریب زاویه مدل

β_2 = ضریب زاویه مدل

با استفاده از جدول فوق و معادله رگرسیون داریم.

$$۱۷/۹۷۶ + (\text{حق بیمه غیرزندگی}) ۰/۰۲۱ + (\text{حق بیمه زندگی}) ۰/۵۸۵ = \text{پیش‌بینی سرمایه‌گذاری مالی}$$

نتیجه‌گیری

به طور کلی اهم نتایج حاصل از تحقیق را می‌توان به صورت زیر خلاصه کرد: شرکت‌های بیمه به عنوان نهادهای مالی نقش بسیار مهمی را در بازار مالی و توسعه

اقتصادی کشور دارند. ویژگی خاص و منحصر به فرد فعالیت بیمه‌ای، یعنی تأخیر زمانی بین زمان دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت توانایی مالی بالایی را به شرکت‌های بیمه می‌دهد. فرایند دریافت حق بیمه و پرداخت خسارت به محاسبات خاصی نیاز دارد و در این محاسبات، حق بیمه دریافتی بلافاصله به حساب درآمد شرکت بیمه منظور نمی‌شود چرا که پس از دریافت حق بیمه تا پایان مدت بیمه، بیمه‌گر در معرض ریسک خواهد بود و هر لحظه این امکان وجود دارد که با وقوع خسارت ناچار به پرداخت مبلغی به مراتب بیش از حق بیمه دریافتی شود. لذا آنچه به‌عنوان درآمد در محاسبه بیمه‌گر بایستی مورد توجه قرار گیرد حق بیمه است که به‌عنوان حق بیمه عاید شده شناخته می‌شود. آنچه بیمه‌گر از محل آن به ایجاد ذخایر و سرمایه‌گذاری می‌پردازد حق بیمه عاید شده است، به عبارت دیگر حق بیمه عاید شده، همان متغیر مستقل پژوهش حاضر، عامل اساسی در تعیین میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه است. در این پژوهش بر آن بوده‌ایم که به این سؤال اساسی پاسخ دهیم که "آیا میزان حق بیمه دریافتی در شرکت‌های بیمه کشور بر میزان سرمایه‌گذاری آنها در بازار مالی مؤثر بوده است؟ و اگر چنین تأثیری وجود دارد، آیا حق بیمه دریافتی در بیمه‌های زندگی و غیرزندگی از نظر تأثیرگذاری بر حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی متفاوت است و یا اینکه تأثیر یکسانی دارد؟"

اکنون پس از انجام مراحل مختلف پژوهش و جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه‌ها در موقعیتی هستیم که می‌توانیم به این سؤال‌ها پاسخ دهیم و این همان نتیجه حاصل از پژوهش است. بنابراین در پاسخ به سؤال اول آزمون فرضیه صورت گرفته نشان می‌دهد که میزان حق بیمه دریافتی عاید شده شرکت‌های بیمه به طور مستقیم بر میزان سرمایه‌گذاری مالی شرکت‌های بیمه یا به عبارت بهتر، حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی مؤثر است، به گونه‌ای که طی سیزده سال مورد بررسی هرچه بر میزان حق بیمه عاید شده افزوده شده است، بر میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های

بیمه در بازار مالی نیز افزوده شده است. محاسبه ضریب همبستگی پیرسون میان دو متغیر که ۸۴ درصد است بیانگر که همبستگی بالا و مثبت بین حق بیمه عاید شده و سرمایه‌گذاری مالی در شرکت‌های بیمه است. براساس محاسبات صورت گرفته $\frac{3}{4}$ متغیرهای مستقل ۷۰ درصد تغییرات در متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. همچنین بررسی اطلاعات به دست آمده درباره ارتباط بین حق بیمه عاید شده و سرمایه‌گذاری مالی در هر یک از شرکت‌های بیمه نیز مؤید این مطلب است که در کلیه شرکت‌ها چنین رابطه‌ای وجود دارد، براساس ضریب همبستگی پیرسون این رقم در هیچ یک از شرکت‌ها کمتر از ۸۰ درصد نیست. بنابراین در مجموع پاسخ صریح و روشن سؤال اول و فرضیه اول این است که «میزان حق بیمه عاید شده با میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه در بازار مالی دارای رابطه خطی و قوی است، به گونه‌ای که به کمک مدل رگرسیون می‌توان با در دست داشتن متغیر حق بیمه به پیش‌بینی میزان سرمایه‌گذاری این شرکت‌ها در بازار مالی پرداخت.»

در پاسخ به سؤال دوم که آیا میزان تأثیر حق بیمه عاید شده بیمه‌های زندگی و غیر زندگی بر میزان حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی یکنواخت است؟ بررسی‌های انجام شده و اطلاعات حاصله نشان می‌دهد که چنین نیست. به طور کلی بیمه‌های زندگی اهمیت متفاوتی با بیمه‌های غیرزندگی دارند. بیمه‌های زندگی بلندمدت‌ترند و لذا بیمه‌گر فرصت بیشتری برای سرمایه‌گذاری وجوه حق بیمه در اختیار دارد. بنابراین چنین فرض می‌شود که افزایش حق بیمه‌های بیمه زندگی تأثیر بیشتری بر میزان حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی در مقایسه با بیمه‌های غیرزندگی دارند. این نکته در فرضیه دوم تحقیق گنجانده شده و در بازار ایران مورد آزمون قرار گرفت. نتایج حاصل نشان از تأیید این فرض دارد، به عبارت دیگر اولاً میزان تأثیر افزایش حق بیمه زندگی و غیرزندگی بر حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی یکسان نیست و ثانیاً

حق بیمه‌های زندگی به صورت معنی‌داری قابلیت تأثیرگذاری بیشتری را در مقایسه با بیمه‌های غیرزندگی ایجاد می‌کنند.

در مجموع نتایج به دست آمده بیانگر این است که بین میزان حق بیمه عاید شده دریافتی شرکت‌های بیمه و میزان سرمایه‌گذاری آنها در بازار مالی ارتباط مستقیم وجود دارد و میزان تأثیر حق بیمه عاید شده زندگی و غیر زندگی بر سرمایه‌گذاری مالی شرکت‌های بیمه یکسان نیست و حق بیمه‌های دریافتی در رشته زندگی به صورت معنی‌داری میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه در بازار مالی را پیش‌بینی می‌کند. به صورت کلی نتایج و پیشنهادها به تشریح زیر ارائه می‌گردد:

- به منظور افزایش حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی افزایش میزان فعالیت شرکت‌های بیمه و گسترش بیمه در سطح جامعه ضروری است، لذا مدیران شرکت‌های بیمه بایستی با سرمایه‌گذاری بیشتر در فعالیت‌های بازاریابی و ترفیع فروش، میزان فروش بیمه را افزایش دهند تا از این طریق با افزایش میزان حق بیمه عاید شده شرکت‌های بیمه، توان مالی آنها برای حضور در بازار مالی افزایش یابد.

- از آنجا که افزایش فروش بیمه به تنهایی سبب افزایش حضور در بازار مالی نمی‌شود و عنصر بسیار مهم ارزیابی ریسک در کسب حق بیمه عاید شده از مجموع حق بیمه‌های دریافتی بدون وقوع خسارت و یا با حداقل خسارت بسیار مهم است، لذا برای حضور قوی‌تر شرکت‌های بیمه در بازار مالی لازم است که این شرکت‌ها توانایی خود را در ارزیابی و آنالیز ریسک افزایش دهند تا با کاهش میزان خسارت‌های پرداختی و با دریافت حق بیمه متناسب با ریسک امکان کسب نتایج درآمدی لازم را برای حضور در بازار مالی داشته باشند.

- پیشنهاد می‌شود آیین‌نامه‌ها و قوانین و مقررات مربوط به سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه به نحوی اصلاح شود که امکان حضور بیشتر این شرکت‌ها را در بازار مالی فراهم نماید. اگر چه تا کنون اصلاحاتی در این موارد صورت گرفته است اما به نظر می‌رسد

که هنوز هم مشکلاتی در زمینه حضور پررنگ شرکت‌های بیمه در بازار مالی وجود داشته باشد.

- پیشنهاد می‌شود به منظور افزایش حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی امکان مبادله سهام و یا اوراق بهادار صادره توسط شرکت‌های بیمه در بازار بورس اوراق بهادار فراهم شود. به این وسیله حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی به مراتب قوی‌تر می‌شود، ضمن این که این شرکت‌ها امکان کسب منابع مالی لازم در بازار را مالی به دست می‌آورند.

- پیشنهاد می‌شود با توجه به نتایج حاصل از پژوهش که بیانگر تاثیر قوی‌تر حق بیمه‌های زندگی بر میزان حضور شرکت‌های بیمه در بازار سرمایه است، لازم است که شرکت‌های بیمه فعالیت‌های ترفیعی در بازار مالی خود را عمدتاً برگسترش بیمه‌های زندگی متمرکز نمایند. مطالعات پژوهشگر و اطلاعات در دسترس بیانگر آن است که در مقایسه با سایر کشورهای جهان در کشور ما سهم حق بیمه‌های زندگی از مجموع حق بیمه‌های دریافتی رقم ناچیزی است، در حالی که می‌دانیم افزایش حق بیمه‌های زندگی به مراتب تاثیر بیشتری را بر افزایش حضور شرکت‌های بیمه در بازار مالی دارد. بدیهی است که به منظور افزایش سهم حق بیمه‌های زندگی باید از روش‌های نوین بازار مالی و پوشش‌های جدید همراه با منافع سرشار آنها برای بیمه‌گذاران استفاده و این امر که مستلزم فعالیت و توجه مدیران مالی صنعت بیمه است.

منابع

۱. جهانخانی، علی و علی پارسائیان. "بورس اوراق بهادار"، انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
۲. ریموند پی - نوو. مدیریت مالی، (۱۳۷۳)، ترجمه و اقتباس از دکتر علی جهانخانی و دکتر علی پارسائیان، ج ۱، انتشارات سمت.

۳. کریمی، آیت. کلیات بیمه، انتشارات بیمه مرکزی ایران.
۴. کریمی، آیت. بیمه اموال و مسئولیت، انتشارات دانشکده علوم اقتصادی، ج ۲.
۵. دستیاز، هادی. اصول و کلیات بیمه های تجاری، مرکز آموزش بانکداری.
۶. دستیاز، هادی. "شناخت نام بیمه‌های گوناگون"، ماهنامه حسابدار، ش ۹۱ و ۹۲، سال ۱۳۷۱.
۷. محمود صالحی، جانعلی. بیمه عمر و سایر بیمه‌های اشخاص، انتشارات بیمه مرکزی ایران.
۸. مصدق، رحیم. "نقش و جایگاه بیمه بازرگانی در اقتصاد ایران". دانشگاه امام صادق(ع)، سال ۱۳۷۲.
۹. کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌الملل، "بیمه و کاربرد آن در جهان امروز" نشریه ش ۶.
۱۰. بیمه آسیا. "بررسی تأثیر متقابل صنعت بیمه و سرمایه‌گذاری خصوصی"، فصلنامه آسیا، ش ۱۹.
۱۱. "بررسی نقش صنعت بیمه در بازار سرمایه"، پژوهشکده بانک مرکزی، ش ۷۴.
۱۲. بیمه آسیا، "افق‌های آینده سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه". فصلنامه آسیا، ش ۱۹.